

Plukovník Josef Čihula
Ing. Vladimír Kovář

K OTÁZKÁM VOJENSKOSTRATEGICKÉ KONCEPCE OBRANY ČSFR

V únoru tohoto roku proběhla v rámci Federálního ministerstva obrany vědecká konference věnovaná otázkám vojenskostrategické koncepce obrany ČSFR. Cílem konference bylo posoudit a doporučit způsoby realizace hlavních úkolů zabezpečení obrany státu vyplývající z vojenské doktríny ČSFR pro Čs. armádu a připravit teoretický základ pro rozpracování národní vojenské strategie a operačního umění. Záměrem tohoto článku je seznámit širší okruh vojenských odborníků s hlavními východisky a vojenskostrategickými závěry vědecké konference v oblasti obrany a dát tak podnět pro všechny, kteří by chtěli přispět k dalšímu rozvoji teorie i praxe vojenské strategie, operačního umění a taktiky.

Současný vojenskopolitický vývoj v Evropě lze charakterizovat jako období přechodu od uplatňování linie konfrontační, bilaterální politiky mezi Východem a Západem ke spolupráci, k multilaterálnímu demokratickému systému bezpečnostních vztahů.

Formující se evropské vztahy vytvářejí příznivé předpoklady pro naplňování společného úsilí o vytvoření nového bezpečnostního systému v Evropě. Současné přechodné období je mimo jiné charakterizováno rozdílnými tempy a úrovní probíhajících změn ve vojenskopolitických uskupeních, ve vnitropolitické, ekonomické a vojenské situaci jednotlivých států evropského regionu. Vzhledem k těmto realitám proto nelze vyloučit určitá bezpečnostní rizika, vyplývající především z regionálních, národnostních či jiných problémů. Podceňovat nelze ani rizika vyplývající z tzv. globálních problémů, jakými jsou např. ekologie, terorismus a masová migrace obyvatelstva.

Objevující se názory na snižování významu vojenského zajištění bezpečnosti Československa a v souvislosti s tím i úlohy Čs. armády jsou neopodstatněné a neodpovídají současné realitě. Je bezpodmínečně nutné vycházet z toho, že pokud budou existovat státy jako subjekty mezinárodního práva a budou disponovat vojenským potenciálem, byť jen na úrovni rozumné dostatečnosti, musíme i za nových podmínek na evropském kontinentu usilovat o novou kvalitu bezpečnostní politiky ČSFR, v níž svou nezastupitelnou úlohu sehrává i Československá armáda.

Nehledě na zásady vojenské doktríny a snahu o vybudování celoevropského bezpečnostního systému, nemůžeme vyloučit možnosti přímého vojenského ohrožení naší republiky nebo jejího vtažení do případného konfliktu. Je tedy naší povinností, kromě aktivní účasti na tvorbě evropského bezpečnostního systému, zabezpečovat spolehlivou obranu země vlastními silami.

Přestože ČSFR dnes nepovažuje žádný stát za svého potenciálního protivníka a nikdo ji přímo neohrožuje, musíme vycházet z prognózy možného vojenskopolitického vývoje v Evropě a ve světě, jakož i z historických zkušeností.

Z uskutečněné analýzy vojenskopolitické situace v Evropě a prognóz jejího možného vývoje můžeme určit pravděpodobné zdroje, rozsah, intenzitu a charakter možného vojenského ohrožení ČSFR, její samostatnosti a suverenity. Toto vymezení je nezbytné proto, abychom mohli určit neefektivnější a pro nás nejvýhodnější způsoby jak eliminovat, popř. likvidovat toto ohrožení. V návaznosti na vyhodnocení současného stavu a vývoje mezinárodní situace, rozboru strategické situace a charakteru možné války v Evropě můžeme předpokládat tyto nejpravděpodobnější způsoby ohrožení ČSFR.

Ohrožení ČSFR v případě lokálního ozbrojeného konfliktu

V důsledku dočasných krizových situací může dojít ke vzdušnému a pozemnímu napadení kteréhokoli státu - pozemními silami, především z území sousedního státu. (Je ovšem třeba brát v úvahu i ohrožení z jiných prostorů.) Vycházíme z předpokladu, že při fungování bezpečnostního systému (třeba i neúplného) nebude schopen žádný stát, jehož vojenský potenciál bude vybudován na úrovni obranné dostatečnosti vytvořit takovou převahu sil a prostředků proti jinému sousednímu státu, která by mu umožňovala s překvapením splnit takové politické a vojenské cíle, které by znamenaly pro napadený stát jeho totální porážku. V tom případě by to nebyla jen porážka tohoto státu, ale celého systému kolektivní bezpečnosti a znamenala by rozpad demokratického systému v Evropě. Přinejmenším by měla být blokována část sil agresora na státních hranicích ostatních sousedních států, které by měly uplatnit své závazky v rámci kolektivní bezpečnosti, a to už i v současné době, kdy není jednotný systém kolektivní bezpečnosti v budování.

Ozbrojené konflikty by měly pravděpodobně lokální charakter nejen z hlediska prostoro-rového rozmachu, použití zbraní, ale i co do politických a vojenských cílů. Tyto ozbrojené konflikty by v důsledku jednotného bezpečnostního systému neměly přerůst v dlouhotrvající klasickou lokální válku.

Ohrožení ČSFR v případě světového evropského ozbrojeného konfliktu

V současné době vedení globální jaderné války je považováno z politických, ekonomických a vojenských hledisek za nesmyslné. Žádná strana by tím nedosáhla užitečných cílů. Naopak hrozí nebezpečí vzájemného zničení. Dokud však existují velká vojenská uskupení na Západě a Východě, nelze ani tuto válku, ani světovou válku bez použití zbraní hromadného ničení za určitých krizových situací vyloučit. V tomto případě bychom se v důsledku geostrategického položení ve střední Evropě, tedy mezi dvěma největšími i ozbrojenými seskupeními, mezi dvěma strategickými směry (severním a jižním) a styčnými operačními směry jako je Vídeň, Brno, Ostrava a Ostrava, Brno; Budapešť, Bratislava, Brno mohli stát součástí jednoho z nich, ať už dobrovolně nebo z donucení. Z toho lze vyvodit závěr, že musíme tento světový konflikt brát v úvahu. V případě jeho vzniku bychom plnili obranné úkoly těmi silami, které bychom měli toho času k dispozici.

Ohrožení ČSFR bez válečného konfliktu

Nejpravděpodobněji může nastat v období zvýšeného ohrožení, tj. stav mezi mírem a válkou. Tento konflikt může zahrnovat akce od politických a ekonomických sankcí, přes ideologickou diverzi, sabotáže, terorismus apod., který svým rozsahem a charakterem také nebude vyžadovat použití ozbrojených sil ve větším rozsahu.

Ozbrojenému konfliktu by pravděpodobně předcházelo nejdříve období politického napětí, které by postupně přecházelo v nepřátelství. Měl by být dostatek času na bezprostřední přípravu ozbrojených sil k obraně, jejich uvedení do bojové pohotovosti, pro operační a mobilizační rozvinutí vojsk. Proto nenadálé napadení většího rozsahu lze v podstatě vyloučit.

Jednou z důležitých kategorií pro řešení otázek obrany a odpovídající výstavby ozbrojených sil je určení a charakteristika možného nepřítele. V každé době můžeme vyhodnotit vojenské potenciály všech států, které však mohou být stejně tak přátelské, jako nepřátelské. Nezávisí to na vojenském potenciálu samém. To nám odhalí v určité konkrétní době změna politických a s tím souvisejících vojenských zájmů. Ze zhodnocení současné mezinárodní situace a perspektivy jejího vývoje můžeme konstatovat, že nemá me vůči žádnému státu v Evropě nepřátelské zájmy a ani my nemůžeme žádný evropský stát z nějakých nepřátelských zájmů obvinít. Vycházejí z doktrinálního závazku o vzájemné důvěře a jejího dalšího prohlubování není možné ani takového nepřítele otevřeně charakterizovat a organizovat proti němu neodůvodněná konkrétní obranná opatření. Z hlediska kalkulačních potřeb, bez kterých se nelze při koncipování obrany obejít, je třeba najít jinou kategorii, která by neurčovala konkrétního nepřítele, ale která by jeho hodnoty zahrnovala. Takovou kategorií se jeví **kapacita možných operačních směrů**, jak z hlediska útočníka, tak z hlediska obránce. Na základě těchto vyhodnocovat a stanovit operační požadavky, potřeby a závěry k obraně státu.

Velmi důležitou strategickou otázkou je **volba hlavního směru nebo prostoru hlavního odporu**. K jejich stanovení nám samozřejmě nestačí jen vojensko-geografické vyhodnocení válcíště. Toto nám dává jen možnosti. Určující jsou politické a vojenské cíle a tomu odpovídající operační uskupení sil a možný záměr protivníka. K takovým závěrům však dnes rovněž nemáme potřebné informace. Proto musíme počítat s tím, že kterýkoli operační směr se může stát směrem hlavním. Z toho důvodu musíme uskupovat síly, zejména druhé sledy a operační zálohy v obraně tak, aby obranné uskupení dávalo možnost přepodřízení a zasazení těchto sil na dvou i více operačních směrech bez složitého manévru.

Základ pro novou obrannou koncepci vytváří vojenská doktrína ČSFR, ve které jsou vedle politických nástrojů k zajištění bezpečnosti státu formulovány i úkoly ozbrojeným silám a jejich rozhodující části Čs. armádě, jejímž hlavním úkolem je **"na základě zjištění příprav k vojenskému napadení ČSFR odvrátit ohrožení suverenity ČSFR včasným přijetím nezbytných obranných opatření, odrazit pozemní i vzdušný útok protivníka, z kteréhokoli směru a na kreroukoli část území ČSFR, ničit proniknuvší síly útočníka aktivní činností pravidelných nebo mobilizačně rozvinutých sil a obnovit územní celistvost a suverenitu státu"**.

Chceme hájit svoji samostatnost a suverenitu především politickými prostředky, ale i dobře připravenými a technicky vybavenými ozbrojenými silami budovanými na principu rozumné dostatečnosti v kontextu vytvářejícího se evropského bezpečnostního systému. Toto je nový doktrinální činitel věcně konkretizovaný určením tzv. maximálních národních úrovní hlavních zbraňových systémů a bojové techniky v oblasti konvenčních zbraní. Tento princip podstatně

koriguje naši obrannou strategii, operační umění a taktiku. Klade i vysoké požadavky na naši hospodářskou mobilizaci, která by v případě potřeby měla zabezpečovat včasnou a intenzivní výrobu zbraní a bojové techniky, která by zabezpečovala nejen úhradu ztrát, ale i vytváření nových záložních útvarů a svazků.

Podle vojenské doktríny musí být naše ozbrojené síly schopny bránit republiku z které-hokoli směru. Proto celé území musíme připravovat jako válčiště a vojska musí být v míru rozložena relativně rovnoměrně tak, aby jejich dislokace odpovídala použití na vybraných směrech a aby hlavní síly byly dislokovány v takovém prostoru, který umožňuje jednoduchý, rychlý a krátký manévr na všechny ohrožené směry.

Obranu ČSFR tedy třeba koncipovat tak, aby odolala útokům silného agresora, jehož hodnota je dána kapacitními možnostmi objektivně existujících operačních směrů umožňujících ovládnutí životně důležitých prostorů pro existenci ČSFR.

Na základě vyhodnocení doktrínálních zásad operačních možností naší současné a budoucí armády, která se bude perspektivně stále snižovat, dále na základě geografického vyhodnocení našeho území jako válčiště, vyplývá závěr, že Čs. armáda není schopna spolehlivě bránit současně všechny možné směry a celou státní hranici 3553 km najednou, a že je účelné a možné rozdělit naše území na určité obranné operační zóny.

Operační zónu lze charakterizovat jako prostor operačního významu přilehlý k území sousedního státu zahrnující jeden, dva i více rozhodujících operačních směrů, důležitá politická a ekonomická centra, bráněný operačním svazem a umožňující vedení aktivní obranné operace, případně střetného sražení, zabezpečující zachování státní suverenity a udržení nebo obnovení státní celistvosti. Bude zpravidla vymezen a ohraničen státní hranicí, čarami a terénními celky operačně strategického významu.

K úspěšné obraně každé operační zóny je nutné počítat s postupným nasazením většiny bojových součástí Čs. armády.

První operační sled obrany v dané obranné zóně by byl tvořen silami a prostředky dislokovány v prostoru dané operační zóny. K obraně taktické a operační hloubky, popřípadě k přehrazení druhého (dalšího) operačního směru vytvořit uskupení vojsk postupným manévrem z ostatních území republiky v závislosti na dané vojenskopolitické situaci v těchto prostorech. Postupný manévr je třeba chápat jako postupné narůstání sil a prostředků po etapách, např. rozvinutí prvního sledu, druhého sledu, operačních záloh. Rozvinutí taktických sledů může trvat několik dní a operační sled může být přesunut i po operační přestávce. Není vyloučeno, že část sil zůstane v souvislosti s danou vojenskopolitickou situací v jiném prostoru pro splnění jiného úkolu. Operační rozvinutí vojsk uskutečňovat v předem určeném prostoru, který umožňuje jejich variantní nasazení na různé operační směry tak, jak narůstá vojenskopolitická krize a hrozba vojenského napadení. Tato metoda postupného narůstání připravenosti armády k obraně současně vytváří podmínky pro splnění prvního úkolu Čs. armády **"odvrátit napadení"**. Je třeba, aby se k obraně mobilizačně a operačně rozvíjelo jen tolik ozbrojených sil, kolik daná situace vyžaduje. Nebude vždy třeba operačně rozvíjet celou armádu v jednom prostoru operačního rozvinutí. Toto se může uskutečnit diferencovaně, třeba i tak, že předpokládaný druhý operační sled zůstane v prostorech poblíž mírových posádek, nebo se soustředí rozptýleně v určených prostorech na území dislokace svazu.

Zaujetí prostoru operačního rozvinutí vojsk by mělo být ukončeno v takovém čase, který by vytvářel předpoklad pro odvrácení ohrožení suverenity státu. Všestrannou připravenost

armády a celé republiky k obraně a také diplomatickými opatřeními odradit protivníka od zamýšlených vojenských opatření a připravované agrese.

V případě, že by hrozilo napadení ČSFR z území více sousedních států, bylo by nutné použít vojska Čs. armády decentralizovaně, k obraně politických center a nejdůležitějších ekonomických oblastí s cílem ubránit právní a faktickou suverenitu do doby účinného zásahu dalších zemí ve prospěch obrany ČSFR v rámci systému kolektivní bezpečnosti.

Současná obrana se bude vyznačovat vysokou aktivitou a manévrovostí. Kromě úporné obrany se budou plně uplatňovat i jiné druhy a formy boje, jako je útok a střetný boj. V souladu s tím se mění i vševojskový boj, který bude charakterizován úpomou obranou důležitých směrů a prostorů kombinovanými s manévrovou obranou mezi důležitými obrannými čarami, protiútoky i střetnými boji taktických i operačních záloh. To vyžaduje mít unifikované, pružné, mobilní, úderné a palebně silné vševojskové svazy a svazky schopné plnit samostatně úkoly na taktických a operačních směrech, umožňující jednoduché méně stupňové velení a jednoduché materiálně technické a zdravotnické zabezpečení.

Zásadně se liší obrana vzdušného prostoru, která je ohraničena územím republik, i po rozpoutání ozbrojeného konfliktu. Proto bude účelné integrovaný systém velení PVO za války zachovávat.

Mění se i úloha letecké podpory vojsk, která povede bojovou činnost pouze konvenčními prostředky. Hlavní důraz bude položen na přímou podporu vojsk a zabezpečení manévru sil a prostředků v obraně. Poroste úloha bitevních vrtulníků.

Menší prostorový rozmach bojové činnosti v obranné operaci bude klást kvantitativně menší požadavky na všechny druhy vojsk a speciálních vojsk. Nová koncepce obrany si však vyžádá kvalitativní obrát v jejich úloze, obsahu i formách vedení bojové činnosti. Podstatně ovlivní i obsah a formy materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení. To vše se musí odrazit i v organizačních strukturách vojsk.

Nedílnou součástí Čs. armády se musí stát síly a prostředky územní obrany. Jejich hlavním úkolem by mělo být zabezpečit operační volnost pozemnímu vojsku při obraně rozhodujících operačních směrů. Organizovat a uskutečňovat obranu a ochranu týlového prostoru, tj. té části území republiky včetně státních hranic, kde není vedena bojová činnost. Zabezpečit včasné přesuny a přepravy vojsk do prostorů operačního předurčení, zabezpečovat vojska potřebnými materiálními prostředky a technikou, provádět odsunovou a léčebnou činnost z pásma bojové činnosti do týlového prostoru. Plnit řadu úkolů spojených s obnovou spojovacích a elektrických vedení, plynovodu, ropovodu a jiných zařízení, s obranou a ochranou důležitých politických, ekonomických a komunikačních center, důležitých objektů, vést místně omezený obranný boj, bránit obyvatelstvo před útoky vzdušných výsadků, vrtulníkových a diverzních skupin.

Nová koncepce obrany ČSFR ovlivní i celý systém velení. Zvláštní postavení v oblasti řízení obrany ČSFR proti úhroze zvenčí má federální ministerstvo obrany odpovídající za vojenskou obranu celého státu.

Generální štáb by měl představovat hlavní velení pro všechny druhy ozbrojených sil, pozemní vojsko, letectvo a PVO, síly a prostředky územní obrany.

Svoji řídicí a velitelskou činnost by měl uskutečňovat v souladu s usneseními a rozhodnutími vyšších státních orgánů, ve spolupráci s ostatními ministerstvy federální vlády, s radami obrany a vládami republik a po vojenské linii v míru cestou oblastních vojenských velitelství,

přímým řízením svazků, útvarů a jednotek podřízených přímo generálnímu štábu, letectvu a svazkům PVO.

Na závěr chceme ještě shrnout některé zásady a možné fungování navrhovaného systému obrany v jednotlivých zónách, a to, že je nutné:

- Vycházet důsledně z principu obranné dostatečnosti v kontextu vytvářejícího se evropského bezpečnostního systému.

- Počítat s postupným narůstáním politického napětí, které může přejít v konečné fázi v krizovou situaci. Z toho důvodu nepovažovat za prioritní nenadále napadení, ale počítat s dobou pro zjištění příznaků úhrozy a pro přijetí potřebných vojenskopolitických opatření.

Obrana našeho státu bude všeobčanská, založená na jednotě a územní integritě jako výrazu vůle národů a národností ČSFR. Proto je nutné i možné plánovat s centrálním použitím ozbrojených sil na kterékoli části území.

Ozbrojené síly musí být schopny bránit republiku ze všech možných směrů a na kterékoli části našeho území. Z toho důvodu by měly být v míru relativně rovnoměrně dislokovány na celém území republiky. Pravděpodobně nebudou schopny úspěšně bránit republiku po celé délce státní hranice a ze všech možných směrů najednou, z čehož vyplývá návrh tzv. "zonální obrany".

Rozhodující ozbrojenou silou a jedním z nositelů suverenity státu a výrazným integrujícím činitelem jeho federálního uspořádání je Čs. armáda, budovaná výhradně jako armáda obranného charakteru a zahrnující pozemní vojsko, vojenské letectvo, vojska integrované protivzdušné obrany, síly a prostředky územní obrany.

Zonální obrana musí být schopna řešit i jiné krizové situace uvnitř republiky a na jiných úsecích státní hranice. To lze plně zabezpečit jen při výstavbě vyváženého počtu sil a prostředků územní obrany.

Pozemní vojska musí být budována jako vysoce mobilní a manévrující část Čs. armády s velkou palebnou a údernou silou. Naproti tomu předpokládáme, že síly a prostředky územní obrany by měly mít výhradně územní, prostorově vázaný charakter především k obraně a ochraně týlového prostoru, to je v prostoru mimo aktivní bojovou činnost.

Armáda má čtyři hlavní úkoly v obraně, a to:

- odvrátit ohrožení suverenity,
- odrazit pozemní a vzdušný útok agresora,
- ničit aktivní činnosti síly agresora, které pronikly na naše území,
- udržet a obnovit územní celistvost a suverenitu státu.

Po vyhodnocení politického napětí a nebezpečí úhrozy by následovalo určité období upřesňování a dopracování operačního plánu a úkolů vojskům s přihlédnutím ke konkrétní situaci a konkrétní neefektivnější variantě použití ozbrojených sil.

Podle stupňů možné úhrozy vojenským napadením a zvážením časových možností potřebných pro mobilizační a operační rozvinutí vojsk uvádět postupně, diferencovaně ozbrojené síly do bojové pohotovosti a aktivovat některé prvky průzkumu, spojení, velení apod.

V závislosti na vývoji situace a s cílem odradit (odvrátit) protivníka od zamýšleného napadení provést postupný a demonstrační manévry vojsk do prostorů operačního rozvinutí.

Předurčenými svazky a útvary pozemního vojska dislokovanými v prostoru ohrožení státní hranice zaujmout přikrytí státní hranice.

Na základě konkrétních informací o setrvávání protivníka na zymyšlené agresi a vyhodnocení možného zahájení agrese zaujmout operační sestavu s cílem naposledy varovat agresora, aby upustil od svého zámyslu a zahájil budování obranného systému v plném rozsahu.

Souběžně s těmito opatřeními uskutečňovat diplomatickou činnost k zaktivování systému kolektivní bezpečnosti a dvoustranných dohod k získání podpory k odvrácení agrese a získání spojenců.

V současné době se rozpracovává komplexní strategie obrany ČSFR. Její součástí je operační umění a taktika. Tyto vojenské kategorie nejsou jen podřízenou součástí vojenské strategie, ale zpětně ji podmiňují a ovlivňují. Může tedy strategii obrany ČSFR svým způsobem ovlivňovat každý voják z povolání Čs. armády.

Tento náš článek nemohl vyčerpat všechny problémy, které jsou spojeny s novou koncepcí obrany ČSFR a ani to nebylo jeho cílem. Ukázal obecně jen na některé zásadní otázky. Většina problémů vojenskostrategické koncepce obrany zůstává otevřená, což dává možnost k široké odborné výměně názorů na stránkách Vojenské mysli a k rozšíření teorie i praxe vojenství.

Bylo by účelné hlouběji rozpracovat především následující otázky:

- vyhodnocení strategické situace v Evropě,
- podmínky a charakter možné války a způsoby jejího zahájení, hlavní prostředek vedení války,
- charakteristika, možné způsoby a opatření k odvrácení války,
- vyhodnocení území ČSFR jako válčiště, význam vzdušného prostoru,
- význam a možnosti překvapivého napadení a zabezpečení bojové a mobilizační pohotovosti,
- faktor obranné dostatečnosti a jeho vliv na strategii obrany,
- způsoby přípravy a vedení ozbrojeného zápasu, druhy a formy strategické, operační a bojové činnosti, obrana ze všech směrů,
- zásady vedení obranné operace a boje,
- odraz obranné koncepce na výstavbu ozbrojených sil, na úlohu druhů ozbrojených sil, druhů vojsk a speciálních vojsk,
- úloha výstavba sil a prostředků územní obrany,
- princip materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení, organizace týlu,
- způsoby přebudování ekonomiky státu na válečnou výrobu,
- operační příprava státního území,
- příprava obyvatelstva,
- civilní obrana,
- systém řízení a velení za války,
- praktická opatření realizace strategie obrany ČSFR, zejména obsah strategického rozhodnutí a strategického plánování.

